



Alle kleuters regelmatig naar school? EVA TIQUET Een pleidooi voor zorg én leren

De grote meerderheid van de kleuters in Vlaanderen gaat regelmatig naar de kleuterschool. Dat is belangrijk voor hun ontwikkeling, hun verdere schoolloopbaan en het streven naar meer gelijke kansen in onderwijs. Toch merken we dat een aantal kleuters niet of onvoldoende naar school gaat. Hoe komt dat? Wat is er nodig om hen (opnieuw) te motiveren? Basis vroeg professor Michel Vandenbroeck, hoofddocent gezinspedagogiek aan UGent, naar zijn visie.

Waarom is het zo belangrijk om te blijven inzetten op kleuters die niet of onvoldoende naar school gaan?

Er is een verschil tussen kleuters die niet ingeschreven zijn en de kleuters die dat wel zijn maar die niet zo vaak naar school gaan. De eerste groep is bijzonder klein. Over de tweede groep kleuters moeten we ons zorgen maken. Analyses van het Departement Onderwijs en Vorming tonen aan dat de kleuters die minder vaak naar school komen, dezelfde kinderen zijn die het later in de lagere school moeilijk hebben. In een aantal steden, waaronder Gent, wordt dit probleem alleen maar groter in plaats van kleiner. Dat is dus iets om je terecht over te bekommeren. Maar de situatie is nog ingewikkel-

der dan dit lineaire verband. Het probleem is dus niet opgelost als al deze kleuters regelmatig naar de kleuterschool zouden gaan. Bij kinderen die vaak naar de kleuterschool gaan, zien we toch nog dat kinderen uit kansengroepen het later minder goed doen in de lagere school. We mogen dus geen mirakels verwachten en denken dat kleuterjuffen een toverstokje hebben waarmee ze alle problemen uit de wereld kunnen helpen.

Hoe komt het dat ouders hun kinderen niet regelmatig naar de kleuterschool laten gaan?

Je kan een probleem niet oplossen als je het niet begrijpt. Het is dus van belang om met de ouders te praten. Vandaag is dat één van de

zwakke punten: we praten wel tegen ouders, maar praten zeer weinig met hen. Er wordt vaak met het vingertje naar ouders gewezen en gesteld dat het belangrijk is om hun kind regelmatig naar de kleuterschool te sturen. Doen ze dat niet, dan worden ze gestraft. Tot vorig jaar moesten kinderen die onvoldoende halve dagen aanwezig waren een taaltoets ondergaan voor ze konden starten in het eerste leerjaar van de lagere school. Nu is het aan de klassenraad om hierover te beslissen. En in de toekomst zal de aanwezigheid op de kleuterschool gevolgen hebben voor de selectieve participatietoelage¹. Door ouders de les te spellen, gaan we echt niet achterhalen wat de reden is om hun kinderen thuis te

houden. We moeten vragen stellen als: 'Wat houdt u tegen?'. Katrien Van Laere organiseerde tijdens haar doctoraatsonderzoek² focusgroepen met een 70-tal ouders van kleuters (2,5 tot 3,5 jaar) die wisselend aanwezig zijn. Deze ouders zitten met vragen als: "Zorgt u goed voor mijn kind?" "Zie je haar graag?" "Als mijn zoon iets moet doen en hij doet het niet omdat hij de vraag niet begreep, straf je hem dan?" "Zou mijn dochter gepest worden door andere kinderen omdat ze geen Nederlands begrijpt?" "Hoe komt het dat mijn kind zo moe is na school? Kan het overdag slapen?" "Ik zie dat er bijna niets uit de brooddoos is. Waarom eet mijn kind niet op school?". Ouders worstelen dus met deze bezorgdheden. Het valt op dat ze het leren op school zeker niet in vraag stellen. Toch worden er veel campagnes gevoerd om ouders te overtuigen van net datgene dat zij al belangrijk vinden:

het leren. Er wordt echter niet geluisterd naar de echte vragen waarmee ouders zitten.

Ouders zijn dus bekommerd of er wel goed gezorgd wordt voor hun kleuter. Waardoor wordt deze zorgvraag gevoed?

De kleuterschool van vandaag komt onvoldoende tegemoet aan de hedendaagse samenleving. We zitten met een historische constructiefout. Samen met Frankrijk, behoren wij tot de enige landen die kleuteronderwijs voor elk kind hadden in een periode waar vaak slechts één van de ouders ging werken. De andere ouder stond toen om twaalf uur aan de schoolpoort om hun kind op te halen en om half twee terug te brengen. Die tijd ligt in het verleden en we moeten er ook zeker niet naar terug. Maar we moeten wel beseffen dat de kleuterschool niet mee geëvolueerd is met de veranderende samenleving. Een mooi voorbeeld is de middagpauze.

Vandaag is dat een niemandsland, waardoor scholen zich moeten behelpen.

Een ander voorbeeld is de zindelijkheid. Op een bepaald moment werd het mogelijk om al vanaf 2,5 jaar te starten in het kleuteronderwijs. Deze jonge kleuters zouden dan best zindelijk zijn. Maar niet elk kind is dat al op die leeftijd. Jonge ouders krijgen terecht van Kind en Gezin het advies om hun kind niet te forceren om zindelijk te worden. Maar tegelijk zegt de kleuterschool dat het ook niet haar taak is om te werken aan zindelijkheid.

Dat is een constructiefout. Want je kan als samenleving niet zeggen dat je alle 2,5- en 3-jarigen én in de kleuterschool wil én zindelijk wil hebben. Dat is onmogelijk. Ofwel moet je stellen dat deze jonge kinderen niet naar school moeten komen. Ofwel moet je voor deze kleuters zorgen. Slapen is hier ook een voorbeeld van. Slechts enkele scholen hebben



Michel Vandenbroeck: "Ik ben een groot voorstander van de opwaardering van kindbegeleiders."

We praten wel vaak tegen ouders, maar zelden met hen.

een slaapplek voor de jongste kleuters. Maar er zijn toch nog veel kinderen van 3 jaar die 's middags een dutje moeten kunnen doen. Gebeurt dat niet, dan kan je er in de namiddag niet veel meer mee doen. In onze observaties zien we dat 10% (en in sommige scholen is dat 15%) van de jongste kleuters 's middags niet kunnen eten omdat ze te moe zijn. Dat kunnen we als samenleving niet maken.

Veel kleuterjuffen zitten hier tussen hamer en aambeel. Zij worden voor deze constructiefout en de oplossingen ervan verantwoordelijk gesteld. Ook naar de ouders wordt met de vinger gewezen. Maar noch de kleuterjuf, noch de ouders liggen aan de basis van deze fout.

Hoe kan dit opgelost worden?

Waarop moet ingezet worden?

In de organisatie van kleuteronderwijs lijkt het alsof de 'zorg' het 'leren' in de weg staat. Maar dat klopt niet. Om het met een boutade te zeggen: de poep en het hoofd hangen niet aan een verschillend lichaam vast. Het gaat steeds om hetzelfde kind. Zorgmomenten (jasjes aan- en uitdoen, toiletbezoek, neuzen snuiten, naar de speelplaats gaan, ...) zijn zelfs geprivilegieerde leermomenten omdat het een-op-eencontacten zijn.

Kinderverzorgsters werden ingeschakeld om een antwoord op deze zorgvraag te geven. Maar zelden vind je een voltijdse kinderverzorgster in een kleuterschool. Er zijn namelijk 1.355 kleuters nodig om als school recht te hebben op een voltijdse kinderverzorgster! Dat is dus niet de oplossing.

Wat kinderverzorgsters doen in de kleuterklassen is zinvol. Zeg dan niet dat die zorg niet telt en dat het echte werk eigenlijk iets anders is, namelijk leren. Ik ben een groot voorstander van de opwaardering

van kinderverzorgsters tot 'kindbegeleiders'. Zo noemen we hen in de kinderopvang omdat deze mensen in essentie ook een pedagogische taak hebben. De opwaardering van kindbegeleiders betekent: betere arbeidsvoorwaarden en volwaardig meetellen in een team. Zo zouden kindbegeleiders aanwezig moeten zijn bij teamvergaderingen en er een actieve inbreng moeten kunnen doen. Als er een oudercontact is, zouden ouders ook bij de kindbegeleider terecht moeten kunnen met vragen. Zo wordt hun werk met de kinderen echt naar waarde geschat.

Zie jij kindbegeleiders vooral met de jongste kleuters werken?

Kinderen zijn erg verschillend. We kunnen wel algemeen zeggen dat 2,5- of 3-jarigen meer zorg nodig hebben dan 4- of 5-jarigen. Er zijn 5-jarigen die zeer autonoom zijn. Maar er zijn er ook die in de refter niet kunnen eten door het lawaai. Je zal dat natuurlijk meer zien bij 3-jarigen dan bij 5-jarigen. Dus ik zou niet zeggen dat het een alles-of-niets-verhaal is. Als we moeten kiezen met de beperkte uren die er zijn, dan moeten ze natuurlijk prioritair naar die jongste kleuters gaan. En zeker bij die kinderen die niet naar de kinderopvang geweest zijn. Zij hebben nog geen ervaring met het leven in een groep. Hier specifiek op inzetten maakt zeker een verschil.

Tijdens observaties zien we dat kindbegeleiders zeer mooie dingen doen. Kleuters hebben soms nood aan een knuffel en willen bij je op schoot gaan zitten als ze zich wat verweesd voelen. Die zaken zijn essentieel en zeker niet bijkomstig in het kleuteronderwijs. Als we kindbegeleiders willen interviewen, zeg-

gen ze dat we niet hen, maar wel de kleuterjuf moeten spreken. Ik vind dat heel erg. Deze hiërarchie tussen mensen illustreert hoe we de hiërarchie tussen zorg en leren zijn gaan zien.

Wat kan je als school nog doen om 'zorg' en 'leren' een even grote plaats te geven?

Er kan bijvoorbeeld werk gemaakt worden van de klassamenstelling. Voor buitenstaanders is het bijzonder vreemd om vast te stellen dat al die nieuwe instappertjes in één klas zitten. Het is voor kleuterjuffen een onmogelijke taak om zinvolle activiteiten te ondernemen met vijftien, twintig of zelfs meer jonge kleuters. Dan moet de zorg er ongetwijfeld onder lijden. Wie dat toch kan, krijgt van mij de Nobelprijs!

Gelukkig zie je dat in steeds meer scholen gewerkt wordt met gemengde groepen van kleuters van 2,5 jaar tot 4 jaar. Zo heb je nooit 15 instappertjes in je klas. De oudste kleuters worden dan 'peter' of 'meter' van de jongste kleuters. Ze helpen hen bij taken en wijzen de weg naar de speelplaats. Hier maken de 2,5-jarigen een ander aanpassingsproces door. Ze voelen zich beter omringd en hun socialisering verloopt ook gemakkelijker omdat die door de kinderen gedragen wordt. De oudste kleuters leren ook veel van hun 'coachende' rol en hun sociale vaardigheden worden gestimuleerd.

Het is belangrijk te beseffen dat 'schoolrijp zijn', geen kenmerk is van een kind. Want het moment waarop een kind rijp is om naar school te gaan, verschilt van school tot school. In de ene school kan dat als het kind zindelijk is. In de andere school is het mogelijk als het kind geen middagdutje meer moet

Kleuterjuffen zitten tussen hamer en aambeeld.

doen. Een volgende school hecht geen belang aan dit soort voorwaarden. Het is dus handiger om te vragen wanneer een school 'kindrijp' is.

Een verlaging van de leerplichtleeftijd is voor sommigen de enige optie om alle kleuters regelmatig te laten participeren aan het kleuteronderwijs. Wat zeg jij?

Mijn standpunt is zeer duidelijk: nee! Als samenleving moet je bij zo'n verplichting kunnen garanderen dat elk kind er beter van wordt. Vandaag stellen we in ons onderzoek vast dat het niet met alle kleuters goed gaat in onze scholen. We volgen een aantal kleuters zeer intensief op en gaan na hoe het met hen gaat. We zien fantastische kleuterscholen, maar er zijn er ook waar kinderen amper leeransen krijgen. Er wordt bijvoorbeeld zeer weinig tegen bepaalde kleuters gesproken. Ouders krijgen oververmoeide kleuters thuis. Sommige kinderen eten 's middags bijna niets. Dat is geen verwijt naar de kleuterjuffen. Want zij krijgen het vaak niet gebolwerkt in een klas met te veel kleuters waar er veel taken tegelijk moeten vervuld worden. Misschien komt er ooit een dag waarop elk kind de leeransen en de individuele aandacht kan krijgen

die het nodig heeft. Dan pas zouden we van een verlaging van de leerplichtleeftijd kunnen spreken. Meer nog: het is voor mij ethisch niet verantwoord om mensen te bestraffen die hun kleuter niet naar een instelling sturen waarvan de samenleving niet kan garanderen dat het goed is voor dat kind.

Wat kunnen scholen doen om de ouders meer te betrekken bij de kleuterschool?

Vandaag zijn er al scholen die dat fantastisch doen. Die bijvoorbeeld voor het instapmoment er is, meedelen dat er een aantal momenten zijn waarop ouders kunnen komen kennismaken. Die aangeven dat als hun kind naar de kleuterschool gaat, ze best even mogen blijven in de klas. Ze voorzien zelfs stoelen waarop deze ouders kunnen gaan zitten. Het is belangrijk om ouders uit te nodigen in de klas. Bij de start van een nieuw schooljaar zie je beelden van wenende kindjes. Maar dat hoeft echt niet zo te zijn. Ook bij de kinderopvang heerste de dominante idee dat ouders zo vlug mogelijk moesten weggaan om het afscheid niet te moeilijk te maken. Maar het omgekeerde is waar. Door de klas- en schooldeuren open te zetten kan het anders verlopen.

Moet er, in het kader van kleuterparticipatie, meer ingezet worden op samenwerking tussen sectoren?

"Er moet inderdaad meer intersectoraal samengewerkt worden. Ik denk niet dat we zover moeten gaan om kinderopvang en kleuterschool als één voorziening te zien. Wel ben ik ervan overtuigd dat de opleiding van de kleuteronderwijzers veel baat zou hebben met elementen en inzichten uit de opleiding 'pedagogie van het jonge kind'. Omgekeerd geldt die redenering ook.

Voor de mensen die vandaag al aan het werk zijn, zou het uitwisselen van ervaringen een verrijking kunnen zijn. Ik geef je een mooi voorbeeld. Een kleuterschool in Gent start elke schooldag met een kringgesprek. De kleuterjuffen merken dat de Turkse kinderen nooit iets te vertellen hebben. Ze vinden dit jammer. Komt het omdat ze minder verbaal zijn? Maken ze minder mee om over te vertellen? Ze weten het niet. Waarom zou je de moeders niet uitnodigen, stelden de mensen van de kinderopvang voor. Misschien kunnen zij helpen met verhalen. De school heeft dit geprobeerd en de aanpak blijkt te werken. Samenwerken betekent dus ook bij elkaar op bezoek gaan, naar elkaars ervaringen luisteren en ze uitwisselen. Mensen kunnen van elkaar leren.

Michel Vandenbroeck is hoofddocent gezinspedagogiek en voorzitter van de vakgroep sociaal werk en sociale pedagogiek aan de Universiteit Gent. Zijn onderzoek gaat over beleid en praktijk inzake gezinnen, met een nadruk op jonge kinderen. Hij bestudeert onder meer in- en uitsluitingsprocessen in kinderopvang, kleuterschool en opvoedingsondersteuning in contexten van toenemende diversiteit.

1. Deze toelag zal de huidige schooltoelage vervangen. Dit kadert in de hervorming van de Vlaamse Kinderbijslag. Het nieuwe systeem zal van toepassing zijn op kinderen die geboren worden na 1 januari 2019.
2. 'Zorg en educatie van jonge kinderen in het kleuteronderwijs', doctoraatsonderzoek van Katrien Van Laere, UGent